

Исследование материалов стоянки Нобель I и других памятников этой территории дает возможность выделить два этапа мезолитической культуры — ранний (нобелевский) и более поздний (сапановский). Несмотря на проведенные в последние годы значительные полевые работы, окончательное решение многих вопросов мезолита этой территории требует дальнейших всесторонних исследований.

В. Г. БОРОДУЛІН

Скарб крем'яних знарядь з с. Коропове на Харківщині

В результаті археологічних досліджень, проведених останнім часом в басейні Сіверського Дінця, колекція старанно виготовлених крем'яних знарядь праці та виробів значно збільшилася новими матеріалами. Поширення подібних знахідок, як поодиноких, так і у вигляді окремих скарбів, пояснюється насамперед зміцненням міжплеменних зв'язків, розвитком обміну. В цьому плані привертає увагу чергова знахідка скарбу крем'яних виробів, що надійшов до Харківського історичного музею¹. Його виявив краєзнавець А. Обухов влітку 1976 р. поблизу с. Коропове Готвальдівського р-ну Харківської обл. На жаль, до музею потрапила лише частина цього скарбу, вигорнутого екскаватором під час проведення земляних робіт на території Коропівського лісництва. За повідомленням А. Обухова, скарб був заритий на глибині близько 3 м. Значна глибина його залягання пояснюється тим, що яма-схованка розташовувалась біля самої підшови досить крутого схилу балки, яка з часом була занесена товстим шаром мулу та піску. Всі знахідки, що збереглися, розміщувались у певному порядку: сокири-різаки та великі ножевидні пластини поставлені на ребро, а вироби малих розмірів щільно покладені зверху.

Під час огляду автором місця залягання скарбу вдалося знайти ще три сокири-різаки та ножевидну пластину. Шурф, закладений на місці знахідки, та характер вигорнутого з ями піску не показали будь-яких ознак наявності культурного шару, тому з певністю можна стверджувати, що знайдені речі являють собою частину скарбу. До його складу входять такі знаряддя праці та вироби.

1. Чотири сокири-різаки підтрикутної форми з широким лезом (до 6 см) та звуженою верхівкою. Вони виготовлені з темно-сірого непрозорого кременю з жовтуватими плямами. Поверхня сокирок оброблена методом двобічної великофасеткової ретуші. Лише на одному знарядді місцями залишився ледве помітний шар жовняної кірки. Заокруглене лезо та краї потоншені стісуючою ретушю (рис. 1).

2. Три великі ножевидні пластини довжиною 16—20 см. По лінії леза кожної з них зроблено дуже дрібні сколи з метою затуплювання гострого краю (рис. 2).

3. Чотири скребки, виготовлені на відшпах ложкоподібної форми та широких ножевидних пластинках. Характерно, що на ложкоподібних скребках оброблено не тільки робочу ділянку, але й один або обидва бічні краї (рис. 3).

4. Наконечники списів (5), підтрикутних за формою та двобічно ретушованих (рис. 4).

Крім того, є кілька заготовок. Всі знаряддя виготовлені з крейдяного кременю темно-сірого кольору, поклади якого поширені в середній течії Сіверського Дінця. Серед найближчих аналогій коропівського скарбу можна назвати відомі знахідки, виявлені поблизу сіл

¹ Фонди ХІМ, інв. № 26 730.

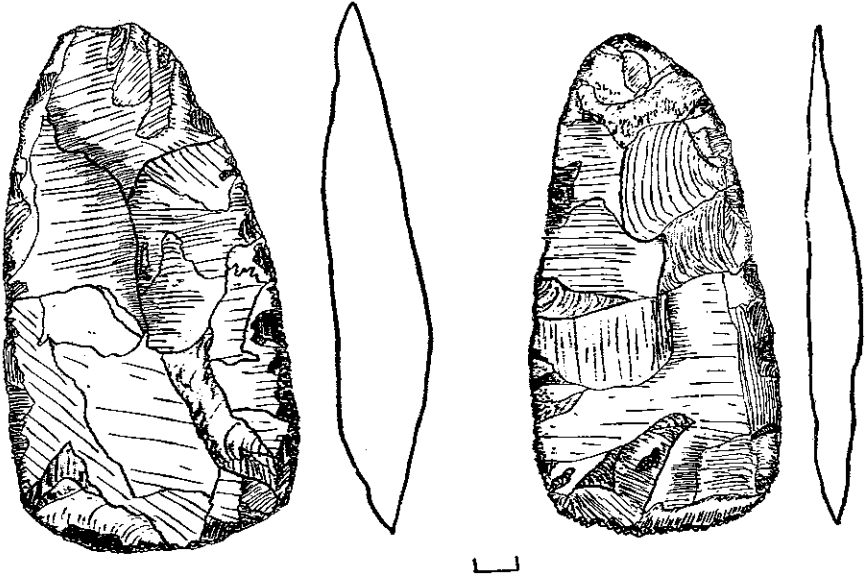

Рис. 1. Сокирки-різаки з коропівського скарбу.

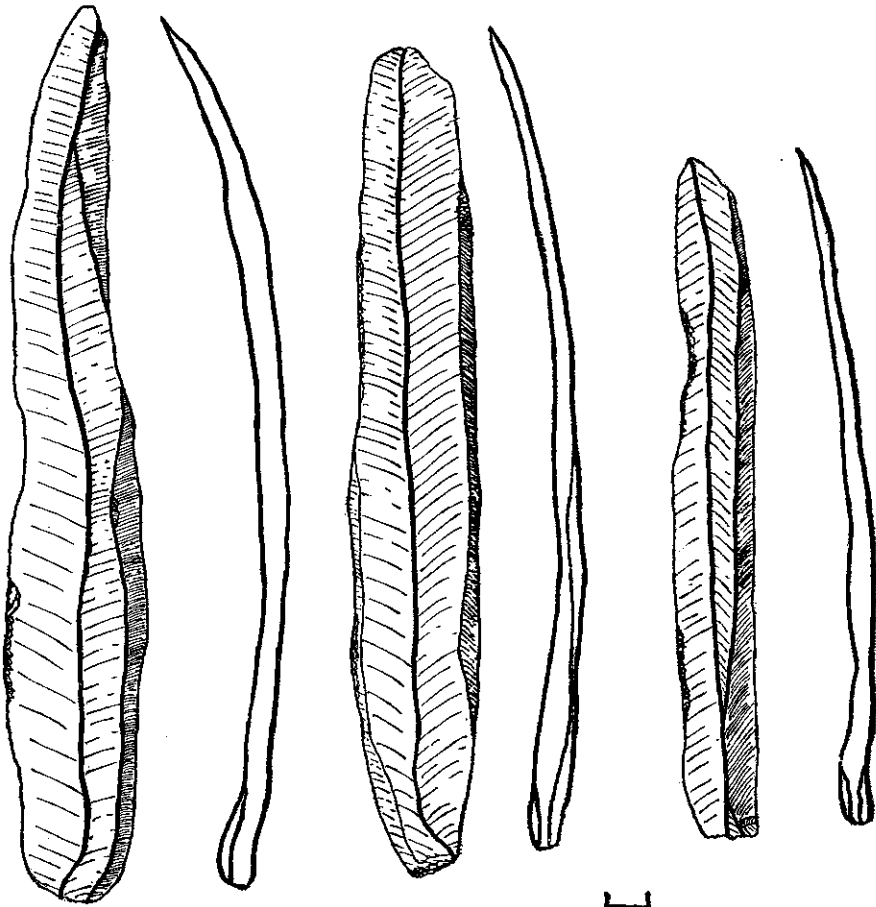

Рис. 2. Ножевидні пластини.

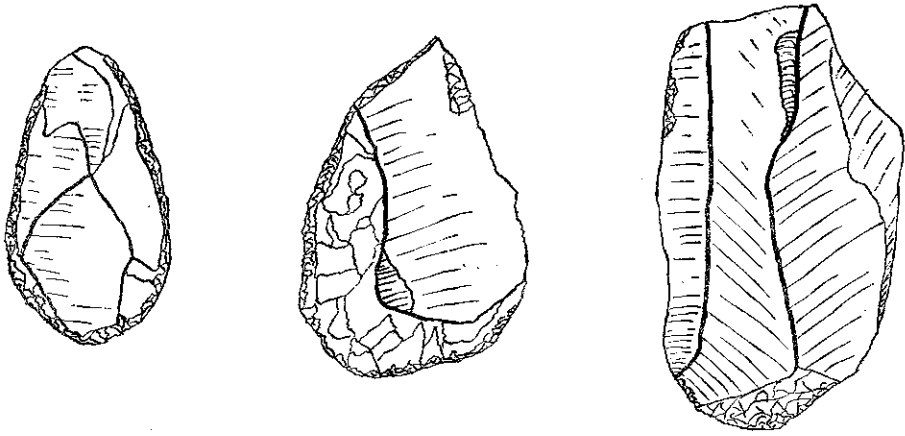

Рис. 3. Скребки.

Старий Орлик, Гончарівка, Вільхівець, на околиці Дніпропетровська, у складі яких є сокирки-різакі, підтрикутні наконечники списів та великі ножевидні пластини, а також окремі поодинокі знаряддя з багатьох пізньонеолітичних стоянок середньої течії Сіверського Дінця². Ретельно оброблені крем'яні вироби траплялися під час проведених В. А. Городцовим³ розкопок курганів у колишньому Ізюмському повіті. За останні роки багато знарядь підтрикутної форми, скребків, ножевидних пластин тощо, аналогічних матеріалам з коропівського скарбу, надійшло у фонди Харківського історичного музею⁴.

За формою, розмірами і технікою виготовлення описані речі тотожні матеріалам пізньонеолітичних і ранньонеолітичних поселень та могильників. Такому датуванню не суперечать наведені аналогії, а сам факт появи скарбів крем'яних знарядь, як відомо, характерний для пізнього неоліту. Отже, скарб-схованку з Коропова можна датувати пізньонеолітично-єнеолітичним часом. Він має значну наукову цінність не тільки з точки зору різноманітності знарядь та техніки їх виготовлення, а й передусім у зв'язку з новими даними про розвиток обмінних контактів пізньонеолітичного населення басейну Сіверського Дінця.

Рис. 4. Наконечник списа.

² Рудинський М. Я. Старо-Орлицький клад неолітичної доби.— Антропология, т. 2. К., 1928, с. 226; Одинцова С. Н. Клады кремневых изделий из с. Гончаровки.— КСИА АН УССР, 1956, вып. 6, с. 43; Телегин Д. Я., Брайченко М. С. Знахідки єнеолітичного і скіфського часу в с. Вільхівець на Звенигородщині.— Археология, 1973, 12, с. 72; Ковалева И. Ф. Клад кремневых орудий из окрестностей г. Днепропетровска.— СА, 1961, № 4, с. 245.

³ Городцов В. А. Результаты археологических исследований в Изюмском уезде.— Труды XII АС, т. 1. М., 1905, табл. VII, 1—4; табл. II, 3—5.

⁴ Фонди ХІМ, інв. № 20 830, 20 895.

В. Г. БОРОДУЛИН

Клад кремневых орудий из с. Коропово на Харьковщине

Резюме

Поступивший в фонды Харьковского исторического музея клад кремневых изделий, обнаруженный у с. Коропово Готвальдовского р-на Харьковской обл., представляет значительный научный интерес, так как свидетельствует о развитии обменных связей позднеолитического населения в бассейне Северского Донца.

В состав найденной части клада входят топорики-резак подтреугольной формы, наконечники копий, скребки, длинные ножевидные пластинки и несколько заготовок. По форме, размерам и технике изготовления эти материалы тождественны ранее известнымкладам кремневых орудий и одиночным находкам из позднеолитическо-раннеэнеолитических поселений и могильников.

О. Г. ДЯЧЕНКО

Пам'ятки черняхівської культури в басейні Сіверського Дінця

Ареал черняхівських пам'яток басейну Сіверського Дінця в загальних рисах був окреслений у 1960—1962 рр. І. І. Ляпушкіним, Є. В. Махно та Б. А. Шрамком, які картографували на даній території понад

30 пунктів¹. За минулий період здобуто багато нових матеріалів, що дає можливість доповнити існуючі карти і разом з тим з'ясувати межі й закономірності поширення черняхівської культури на частині її північно-східної околиці.

Пропонована карта (рис. 1) нараховує 90 пам'яток, розмішених у верхній течії Сіверського Дінця, переважно по берегах його правих приток — рік Уди, Лопань, Харков і Мож. Крайніми пунктами є такі поселення: на півночі — селище на р. Топлинка, поблизу Білгорода, на сході — пункт на р. Нежеголь, на півдні — Черкаський Бишкин II. Південна межа черняхівської культури в басейні Сіверського Дінця наближається до пограниччя Лісостепу й Степу в ранньому залізному віці. На сході посе-

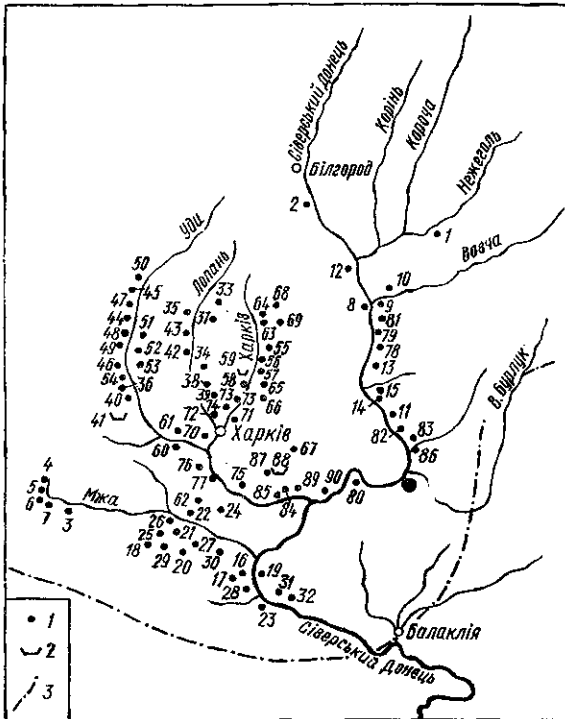

Рис. 1. Карта поширення пам'яток черняхівської культури у басейні Сіверського Дінця:

1 — поселення; 2 — могильник; 3 — межа Лісостепу в ранньому залізному віці.

¹ Ляпушкин И. И. Днепровское лесостепное Левобережье в эпоху железа.— МИА, 1961, № 104, рис. 81; Махно Е. В. Памятники черняховской культуры на территории УССР (материалы к составлению археологической карты).— МИА, 1960, № 82, с. 10, рис. 1; Шрамко Б. А. Древности Северского Донца. Харьков, 1962, рис. 67.